

Šv. Petro ir Pauliaus gyvenimo scenas vaizduojantis sienų tapybos ciklas Kauno katedroje
A series of wall paintings in Kaunas Cathedral, featuring scenes from the life of St Paul and St Peter

Griškabūdžio Kristaus Atsimainymo bažnyčios fasadas, Šakių r.
Facade of the Church of Christ's Transfiguration, Šakiai District

SIENŲ TAPYBA LIETUVOJE WALL PAINTING IN LITHUANIA

Manieristinė polichromija Rūdninkų g. 13 namo interjere, Vilnius
Manneristic polychromy in the interior of a house on Rūdninkų Street 13, Vilnius

SIENŲ TAPYBA LIETUVOJE

Lietuvoje statinių išorėje ir viduje tapytas dekoras žinomas nuo pat viduramžių. Dažniausiai buvo kuriama netikros freskos (*al secco*) technika, t. y. tapoma ant sauso tinko. Dėl šios technologijos specifikos kompozicijos, nuo jų sukūrimo praėjus vos 50–100 metų, prarasdavo spalvų vaškumą ir pirminį grožį, todėl dažniausiai jas užtinkavus ant viršaus būdavo tapomi nauji siužetai. Restauruojant Lietuvos senosios architektūros kompleksus vienoje sienoje, skliaute ar lubose yra randami keli (kartais net 7–8) skirtingų stilistinių laikotarpių tapybos sluoksniai.

Klasicizmo epochoje labiausiai vertinta balta sienų spalva, todėl daugelio pastatų senosios freskos buvo nubaltintos, o naujos tapytos retai. Dėl tos priežasties nemaža XVI–XVIII a. sukurtų kompozicijų dar ir dabar yra po XIX–XX a. tinko sluoksniais ir jos žinomos tik iš negausių rašytinių šaltinių ar restauratorių atliktų polichromijos tyrimų. XX a. aštuntajame dešimtmetyje Lietuvoje atsiradus profesionalių sienų tapybos restauratorių kartai naujam gyvenimui buvo prikelta daugybė senosios sienų tapybos kūrinių. Daugiausia jų esama sostinėje Vilniuje.

Seniausia iki mūsų dienų išlikusi freska – Vilniaus katedros kriptoje XIV a. pabaigoje nutapyta epitafinė kompozicija „Nukryžiuotasis su Švč. Mergele Marija ir šv. evangelistu Jonu“. Naujais tyrimais rodo, kad tai yra vietinio meistro kūrinys. Stilistikos, plastikos ir ikonografijos analizė liudija, kad freskos kūrėjas buvo įgudęs tapyti stačiatikių ikonas, tačiau atlikdamas šį užsakymą stengėsi kiek įmanoma tiksliau atitikti krikščioniškosios ikonografijos reikalavimus.

Kiti iki mūsų dienų išlikusios gotikinės sienų tapybos pavyzdžiai – taip pat iš Vilniaus statinių. XX a. pabaigoje buvo atidengtos ir konservuotos Vilniaus bernardinų bažnyčios ir vienuolyno sienų freskos. Ši XVI a. pradžioje sukurta sienų tapyba – didžiausias Lietuvoje išlikęs gotikos tapybos kūrinys, išsiskiriantis itin sudėtinga, pagal vokiečių grafikos pavyzdžius sukurta ikonografija. 2001 m. Vilniaus šv. Mikalojaus bažnyčios skliaute buvo atidengta gotikinė ornamentinė polichromija. Gotikos laikų tapybos madą atskleidžia ir nedideli fragmentai, išlikę senuosiuose miestiečių namuose Vilniaus Vokiečių gatvėje. Šios gatvės 20-ojo namo eksterjere esančios nedidelės apvalios nišos ištapytos arkan gelų figūromis, o sienų braukos dekoruotos įrašais gotišku šriftu.

Žinoma, kad gotikos laikų tapyba gausiai puošė Trakų salos pilies menių sienas. Deja, įdomių siužetų, atspindinčių Lietuvos didžiųjų kunigaikščių gyvenimą, yra išlikę tik XIX a.–XX a. pradžios menininkų akvarele ar tušu darytose kopijose.

Renesanso laikotarpiu Lietuvoje, kaip ir kituose Vidurio, Šiaurės ir Rytų Europos kraštuose, dirbę sienų tapybos meistrai ypač daug kūrė sgrafito technika. Sienas padengus kelių spalvų (dažniausiai baltos ir juodos) tinko sluoksniais, jų paviršiuose būdavo išraižomos sudėtingos figūrinės ir ornamentinės kompozicijos. 1974 m. renesansinio sgrafito fragmentai buvo restauruoti Vilniuje, Aušros Vartų g. 8 namo pagrindiniame fasade. Tačiau bene didžiausias pastarųjų metų Lietuvos paveldosaugos specialistų atradimas – Vilniaus šv. Stepono bažnyčia. Polichromijos tyrimai parodė, kad visa renesansinės šventovės išorė XVII a. pradžioje buvo išpušta sgrafito ornamentais ir figūrinėmis scenomis. Visa tai jau kelerius metus restauratoriai kantriai atidengia iš po vėlesnių tinko sluoksnių.

Be sgrafito, renesanso laikotarpiu neužmiršta ir *al secco* technikos tapyba. Ypatingu plastikos grožiu ir ikonografijos sodrumu garsėja buvusios viduramžių cecho patalpos Vilniuje, Rūdninkų g. 13. Įdomu tai, kad čia yra ištapytos ne tik mūrinės tinkuotos sienos, bet ir mediniai lubų balkiai. Kadaise Lietuvoje būta daug tapyba dekoruotų medinių lubų, tačiau iki mūsų dienų išliko vos vienas kitas pavyzdys ir tai dažniausiai avarinės būklės.

Iki mūsų dienų Lietuvoje daugiausia yra išlikę baroko laikotarpio sienų tapybos pavyzdžių. Du šimtmečius (XVII ir XVIII a.) klestėjusi puošni ir teatrališka baroko epocha paliko ryškų pėdsaką mūsų krašto dailės ir architektūros istorijoje. Puikus vietinės XVII a. tapybos pavyzdys – 1668 m. ištapta kadaise Trakų dominikonams priklausiusi Rykantų Švč. Trejybės bažnyčia (Trakų r.). Šventovės sienoje yra įamžinti fundatorių Marcijono Oginskio ir jo žmonos portretai, Kryžiaus kelio stočių ciklas ir dominikonų šventųjų atvaizdai. Restauruojant Kryžiaus kelio scenas sienoje buvo rasta įrežta tapybos data „1668“ ir tapytojo Jono Janavičiaus pavardė.

Neabejotinai barokinės sienų tapybos šedevrais yra laikomi florentiečio tapytojo Michelangelo Palloni'o kūriniai. Apie 1674 m. šį menininką pasikvietė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris Kristupas Zigmantas Pacas ir užsakė jam dekoruoti Pažaislio kamaldulių vienuolyną ir bažnyčią. Apie 1692 m. M. Palloni ištapė Vilniaus katedros Šv. Kazimiero koplyčią. Šis menininkas daug prisidėjo prie iliuzinės perspektyvinės sienų tapybos mados paplitimo Lietuvoje. Be to, jis vienas iš nedaugelio Lietuvoje kūrė tikros freskos technika.

XVIII a. ypač buvo paplitusi sienų tapyba, kurios geriausiai išlikusių, be to, ir daugiau tirtų, pavyzdžių yra sakralinėje architektūroje. Visos gražiausios šio šimtmečio barokinės Vilniaus bažnyčios (Šv. Jono, Šv. Teresės, Šv. Jurgio, Šv. Dvasios, Šv. Kryžiaus atradimo ir kt.) buvo gausiai ištapytos. Sostinei nenusileido ir kitų Lietuvos vietų šventovės, tačiau jų polichromija išliko daug prasčiau. Verta pamatyti ir patyrinėti tapytas Kryžiaus kelio scenas buvusiam Tytuvėnų (Kelmės r.) bernardinų ansamblyje. Buvusioje Videniškių (Molėtų r.) atgailos kanauninkų vienuolyno infulato rezidencijoje yra restauruota vienuolyno vyresniųjų portretų galerija. XX a. pabaigoje naujam gyvenimui prikeltos Liškiavos (Varėnos r.) Švč. Trejybės bažnyčios skliauto freskos. Ne itin vykusiai restauruota, bet vis tiek tapytu dekoru pribloškianti yra Jiezno (Prienų r.) Šv. arkangelo Mykolo ir Jono Krikštytojo šventovė.

Itin mažai yra išlikę tapybos medinėje architektūroje. Buvusią jos gausą patvirtina tik rašytiniai šaltiniai, o mūsų dienomis galime pamatyti vos vieną kitą XVIII a. ir pagal baroko tradiciją XIX a. pirmojoje pusėje sukurtą pavyzdį. Iš jų paminėtinos Grūšlaukės (Kretingos r.) kapinių koplyčia, Degučių (Šilutės r.) Šv. Vincento Ferariečio ir Griškabūdžio (Šakių r.) Kristaus atsimainymo bažnyčios.

XIX a. klasicizmo, romantizmo ir kitų stilistinių srovių madą atspindinčios sienų tapybos išliko mažai. Jos kiek daugiau esama Vilniaus senamiestyje, privačiuose interjeruose, todėl ji nedaug kam matoma. Ryškiausias XIX a. pabaigos profesionaliosios sienų tapybos pavyzdys – ciklas, Kauno katedroje vaizduojantis šv. apaštalų Petro ir Pauliaus gyvenimo scenas. Devynių scenų ciklą 1895 m. sukūrė tapytojas Janas Czajewiczius, garsėjęs kaip Varšuvos, Peterburgo, Gardino ir Kauno šventovių dekoruotojas.

Nors tik fragmentiškai išlikusi, Lietuvos sienų tapyba pasižymi stilių, spalvų, siužetų ir technologijų įvairove. Nepaprastai svarbu yra visa tai pažinti ir išsaugoti.

Teksto autorė Dr. Dalia Klajumienė
Fotografas Sigitas Gaudėža

Buvusio kamaldulių vienuolyno Pažaislyje tapytas dekoras
Painted decor of the former Camaldulian Monastery in Pažaislis

Sienų tapyba Vilniaus Bernardinų bažnyčioje, XVI a. pr.
Wall painting in the Bernardine Church in Vilnius, beginning of the 16th century

WALL PAINTING IN LITHUANIA

Mural painting for exterior and interior décor in Lithuania has been known since the Middle Ages. In most instances, a dry wall painting technique was used (*al secco*), which means that paint was applied on a dried lime-plastered wall. The technique led to a loss of colour brightness and original beauty in 50 to 100 years after a painting was created and subsequent repainting in new layers over the top. The restoration of old architectural ensembles often reveals several (sometimes, up to seven or eight) layers of painting reflecting stylistically different periods on the same wall, vault or ceiling.

The Classicism epoch valued white above chromatic colours, leading to whitewashing of plenty of ancient frescoes in numerous buildings; new frescoes were seldom painted. For this reason quite a few murals created from the 16th until the 18th century remain hidden by layers from the 19th and 20th century. They are known only from scarce written sources and far-from-sufficient investigations of polychromic painting. In the 1970s and onwards, with the emergence of a generation of professional restorers of wall paintings in Lithuania, numerous ancient wall paintings were given a new life. Most of them are located in the capital city of Vilnius.

The most ancient extant fresco in Lithuania is a late 14th-century epitaph composition painted in the crypt of Vilnius Cathedral and entitled Crucified Christ with Virgin Mary and St John the Evangelist. The latest research has established that it is a fresco of a local artist. The analysis of the style, form and iconography show the author to have been a skilled painter of Russian Orthodox iconic images, attempting in this commission to comply with the requirements of Catholic tradition.

Other extant examples of Gothic murals also survive in buildings in Vilnius. The frescoes of Vilnius Bernardine Church and Monastery were uncovered and preserved in the late 20th century. The wall painting dated to the early 16th century is the largest Gothic wall painting in Lithuania and is a prominent and complex iconographic programme that follows examples of German prints. In 2001, an ornamental polychromic painting was uncovered on the vault of St Nicholas Church. Small details of wall paintings in the old dwelling houses on Vokiečių Street also bear witness to the Gothic period fashion of painting. Building No 20 on this street has small semicircular exterior niches decorated with painted figures of archangels and a decorative band with inscriptions in Gothic lettering.

The walls of Trakai Castle also used to be lavishly decorated in Gothic-style wall paintings. Unfortunately, the interesting scenes reflecting the lives of the grand dukes of Lithuania have survived only in the watercolours and India ink drawings of artists at the turn of the 19th century.

Over the Renaissance period in Lithuania, as in other Central, Northern and Eastern European countries, the complex sgraffito technique gained popularity. Elaborate figural and ornamental compositions were incised through the top layer of plasterwork to reveal a contrasting (a black and white combination was mostly used) layer beneath. In 1974, details of Renaissance period work were restored in Vilnius, on the front façade of No 8 Aušros Street. However, the highlight of recent discoveries by heritage preservers in this field is St Stephan's Church in Vilnius. The examination for polychromic painting has established that the entire exterior of the church was decorated with sgraffito ornaments and figural scenes. Patient work by restorers has been going on for several years to reveal the sgraffito décor covered by later layers of plasterwork.

Though black and white sgraffito was popular, it did not oust the colourful *al secco* fresco technique. The interior wall paintings in the medieval guild (Rūdninkų Street, No 13) in Vilnius stand out through their special beauty of form and richness of iconography. It is worth noting that besides paintings on masonry and plaster covered walls, the wooden beams of the ceiling are also painted. There used to

be plenty of buildings with painted wooden ceilings in Lithuania, but very few examples have survived, and most of those are in a deplorable condition.

Most of the surviving wall paintings in Lithuania represent the Baroque style. Spanning two centuries (17th and 18th), the rich and theatrical epoch of Baroque left a prominent and lasting mark on art and architecture in Lithuania. One of best examples of local mural painting of the 17th century is the Holy Trinity Church at Rykantai (Trakai District), painted in 1668. The church once belonged to the Dominican friars of Trakai, and the wall paintings show the portraits of the founders, Marcijonas Oginskis and his spouse, the Stations of the Cross, and the images of Dominican saints. The restoration of the Stations of the Cross has revealed the date of 1668 and the name of the painter, Jonas Janavičius.

Veritable masterpieces of Baroque wall painting in Lithuania are the works of the Florentine painter Michelangelo Palloni. The artist was invited to Lithuania around 1674 by Kristupas Zigmantas Pacas, chancellor of the Grand Duchy of Lithuania who commissioned the Italian artist to decorate the Camaldolese monastery and its church at Pažaislis near Kaunas. Around 1692, Michelangelo Palloni decorated the Chapel of St Casimir in Vilnius Cathedral. This artist made a significant contribution to the proliferation of the *trompe l'oeil* perspective trend in wall painting in Lithuania. He was among the few using the *buon fresco* technique.

The 18th century was in particular rich in wall paintings that as a rule are best preserved and best investigated in sacred buildings. All the most beautiful Baroque churches of Vilnius (Sts John the Baptist and John the Evangelist, St Theresa, St George, The Holy Spirit, The Invention of the True Cross, and others) were abundantly decorated in the 18th century. The churches outside the capital used to be no more poorly decorated, but the polychromic paintings are in a worse condition. The Stations of the Cross of the former Bernardine monastery at Tytuvėnai (Kelmės District) are worth a visit. The gallery of the senior friars has been restored in the residential building of the *infulum* of the former Augustinian Regular (Penitent) Canons monastery at Videniškės (Molėtai District). The frescoes on the vaults of Saint Trinity Church at Liškiava (Varėna District) were brought back to life in the late 20th century. Despite the restoration work being of dubious quality, the painted décor of the Church of Sts Michael the Archangel and John the Baptist in Jieznas (Prienai District) is overwhelming.

The fewest examples of wall painting have survived in wooden buildings. What remains are only records of its former abundance in written sources, few specimen from the 18th century, and the ones created in the Baroque tradition in the early 19th century. Among these, of note are the wall paintings in the cemetery chapel at Grūšlaukė (Kretinga District), the Church of St Vincent Ferrer at Degučiai (Šilutė District) and the Epiphany Church at Griškabūdis (Šakiai District).

The wall painting trends of 19th-century Classicism, Romanticism, and other styles are represented through scarce extant examples, most of them in private interiors in the Old Town of Vilnius and therefore not accessible to public viewing. The most prominent example of professional late 19th-century work is a series of scenes depicting the lives of Sts Peter and Paul the Evangelists in Kaunas Cathedral. The nine-piece composition was created by Jan Czajewicz (1849/1851–1914), a prominent decorator of temples in Warsaw, Saint Petersburg, Grodno and Kaunas.

Wall paintings from different periods in Lithuania, despite losses and inconsistent representation, provide a wide panorama of style, theme and technique. It is of paramount importance to know this type of heritage and to safeguard it.

Written by Dr. Dalia Klajumienė
Photos Sigitas Gaudėža